55

ADVN-Mededelingen

DRIEMAANDELIJKS
EERSTE TRIMESTER 2017

Dit is het vijfenvijftigste nummer van de *ADVN-Mededelingen*.
De publicatie wil u op de hoogte brengen en houden van de werking van het ADVN in al haar aspecten zoals het algemeen beheer, de aanwinsten in de collecties, de dienstverlening, de projecten, de publicaties en de huisvesting. De *ADVN-Mededelingen* zijn gratis en worden u op verzoek toegestuurd.

Het ADVN is een archief en onderzoekscentrum. Vanuit een open maatschappelijke geest en gesteund op een wetenschappelijke methodologie, verzamelt, bewaart en beheert het ADVN het erfgoed over de Vlaamse beweging in zijn brede historische en thematische context.
Tot de brede context van dit veiliggestelde erfgoed behoren de nationale bewegingen als maatschappelijk-filosofisch verschijnsel, inbegrepen de thema's die daarmee zijn verbonden of ervan afgeleid zijn (zoals culturele identiteit, natievorming, migratieprocessen, nieuwe sociale bewegingen).

Het verleden is een beproefd bouwwerk van zoveel fouten en nog meer gebreken. Torsend tegelijk met verve wat nog komen moet, vandaag, morgen, overmorgen.

Bijdragen
Luc Boeva, Tom Cobbaert, Sophie Gyselinck, Dirk Rochtus, Frank Seberechts & Babette Weyns

Digitale beeldbewerking
Ann Van Gastel

Fotografie
Tom Cobbaert, Peter Maes & Ann Van Gastel

Vormgeving
Ann Van Gastel

Coördinatie
Sophie Gyselinck

Administratie
Marleen Deridder

Druk
Graphius – New Goff, Gent

Verantwoordelijke uitgever
Dirk Rochtus
Liersesteenweg 213, 2640 Mortsel

ADVN ARCHIEF & ONDERZOEKSCENTRUM
Lange Leemstraat 26
BE-2018 Antwerpen 1
[T] +32 [0]3-225 18 37
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be
bankrekening: BE14 4198 0595 9183 | KREDBEBB
bouw- en renovatiefonds: BE23 4198 0595 9991 | KREDBEBB
Giften vanaf 40 euro komen in aanmerking voor een attest voor belastingvermindering.

www.facebook.com/ADVNvzw

Overname van bijdragen kan enkel na schriftelijke toestemming van de uitgever
© 2017 Archief en Documentatiecentrum voor het Vlaams-nationalisme vzw

Geestelijk begeleider van de democratie

De politieke wetenschap was voor Karl Dietrich Bracher (1922-2016) vooral de wetenschap van de democratie. De Duitse historicus die in september van vorig jaar op 94-jarige leeftijd overleed, gold als een van de grote geestelijke begeleiders van de Bondsrepubliek Duitsland. Als professor aan de universiteit van Bonn had hij ook voeling – als partijloos 'adviseur' – met de politieke klasse die tot kort na de Duitse eenmaking regeerde vanuit de kleine stad aan de Rijn. Politiek doceren was voor hem nadenken over de democratie vanuit een historisch perspectief. In zijn jeugd had hij immers de Republiek van Weimar zien aftakelen en plaats weten maken voor het Derde Rijk. Over de crisis van Weimar publiceerde hij in 1955 een boek dat hem in één klap beroemd maakte.[1] Maar als kenner van de Oudheid dacht Bracher in ruimere verbanden. Al in zijn proefschrift over de vroege Romeinse keizertijd had hij een tendens beschreven die tweeduizend jaar later ook naar de ondergang van Weimar zou leiden, het ontstaan van een machtsvacuüm waarbij de democratische krachten verstek gaven en dictatoriale de bovenhand haalden.[2] Model stonden daarbij voor hem de overpeinzingen van de Romeinse historicus Tacitus over de overgang van de republiek naar het keizerrijk.

De lering die Bracher hieruit trok voor de Bondsrepubliek die uit het puin van het verdeelde Duitsland was opgerezen, luidde '*nooit meer!*' Zo groeide de geschiedeniswetenschap voor hem uit tot leermeesteres van de politiek, zo was het nog maar een kleine stap naar een historisch georiënteerde '*Politikwissenschaft*'. Ook in zijn standaardwerk over de nationaalsocialistische dictatuur verbond Bracher historische, sociologische en structurele analyses met elkaar.[3] Hij stelde het Duitse nationalisme mee verantwoordelijk voor de ondergang van de democratie van Weimar. De vraag mag opgeworpen worden of de nationaalsocialisten niet het nationalisme hebben misbruikt als opstapje naar de uitbouw van een supranationaal imperium met Duitsland als de spil ervan?

Als soldaat had Bracher gediend in het Afrikakorps, in Amerikaanse krijgsgevangenschap leerde hij de waarden van de Westerse wereld kennen. Vanuit die persoonlijke ervaringen verdedigde hij vol overtuiging de '*Westbindung*', de oriëntatie van de Bondsrepubliek op het Westen. Het project van de Europese integratie was hem meer waard dan het zich bekennen tot de natiestaat. Van Bracher stamt de karakterisering van de Bondsrepubliek als '*postnationale Demokratie*', als een politieke gemeenschap die er niet per se naar streeft samen te vallen met een bepaalde natie. Ook toen de Duitse hereniging zich een jaar na de val van de Berlijnse Muur aandiende, hamerde hij op de noodzakelijkheid om de winst die voortvloeit uit de trans- en supranationale oriëntatie van de Bondsrepubliek te behouden. De verdienste van Bracher bestaat erin dat hij geestelijke munitie aanreikt voor de verdediging van de democratie, alleen moet deze vandaag de dag ook aangewend worden tegen een nieuwe soort van vijanden, de aanhangers van totalitaire wereldbeschouwingen die nationale grenzen verhonen.

De vertaling van *Die deutsche Diktatur*, 1970. [ADVN, VB4102]

DIRK ROCHTUS | VOORZITTER VAN HET ADVN

(1) K.D. Bracher, *Die Auflösung der Weimarer Republik. Eine Studie zum Problem des Machtverfalls in der Demokratie*, Stuttgart, 1955.
(2) K.D. Bracher, *Verfall und Fortschritt im Denken der frühen römischen Kaiserzeit. Studien zum Zeitgefühl und Geschichtsbewusstsein des Jahrhunderts nach Augustus*, Wien, 1987.
(3) K.D. Bracher, *Die deutsche Diktatur: Entstehung, Struktur, Folgen des Nationalsozialismus*, Köln, 1969.

FRANS VAN IMMERSEEL
Kunst en collaboratie voor Vlaanderen

Frans Van Immerseel werd geboren op 29 juni 1909 in Borsbeek. Hij volgde onderwijs aan de dorpsschool en bij de paters redemptoristen in Antwerpen. Voorts leerde hij tekenen, onder meer bij tekenaar en kunstschilder Alfred Ost en aan de Academie voor Schone Kunsten in Antwerpen. Einde jaren 1920 was hij actief als tekenaar van reclameaffiches, onder meer voor de Wereldtentoonstelling van 1930 in Antwerpen, en van karikaturen. Ook de houtsnede had zijn belangstelling. In 1929 leverde hij werk af voor de tijdschriften *Boekengids* en *Jong Dietschland*, enkele jaren later ook voor *De Blauwvoet* en *Tijdstroom*. Hij kreeg bekendheid als de auteur van lino's en houtsneden van '*Vlaamsche koppen*' met portretten van August Borms, Jan Oscar De Gruyter, Wies Moens, Stijn Streuvels, Jef Van Hoof, Cyriel Verschaeve en anderen. Voorts maakte hij houtsneden van taferelen uit theaterstukken van Het Vlaamsche Volkstooneel. In 1932 kreeg hij een baan als tekenaar in de drukkerij van de norbertijnerabdij van Averbode. Hij ontwikkelde er een eigen stijl, leerde er nieuwe technieken kennen en illustreerde er onder meer jeugdboeken.

Links: In 1928 behaalde Van Immerseel aan de Antwerpse Koninklijke Academie voor Schone Kunsten de eerste prijs van uitmuntendheid. [ADVN, VPE54]

Rechts: Van Immerseel en Gaby Adriaensen op de Meir in Antwerpen, april 1931. Ze trouwden in mei 1932. [ADVN, VFA11753]

Links: De jonge Van Immerseel met zijn ouders, s.d. [ADVN, VFA11750]

Onder: Als student in zijn studio, 27 augustus 1931. [ADVN, VFA11751]

Pagina hiernaast: Aan het werk in zijn atelier in de Abdij van Averbode, s.d. [ADVN, VFA11752]

Tijdens de oorlog

Intussen raakte Van Immerseel steeds nauwer betrokken bij de Vlaamse en Vlaams-nationalistische beweging. Hij sloot zich aan bij het Verbond van Dietsche Nationaal-Solidaristen (Verdinaso), de beweging die in 1931 door Joris Van Severen werd opgericht. Zijn engagement in het Verdinaso belette hem evenwel niet om ook voor het rivaliserende Vlaamsch Nationaal Verbond (VNV) werk af te leveren. Zo tekende hij de affiche van de vijfde landdag van het VNV, op 21 mei 1939 in Gent. In het begin van de Tweede Wereldoorlog tekende Van Immerseel geregeld karikaturen, waarbij hij onder meer

Van Immerseel bewaarde van zijn tocht naar het Oostfront verscheidene foto's in een album. [ADVN, VFE131]

de leiders van de geallieerde staten op de hak nam. Het werd al snel duidelijk dat zijn sympathie bij de Duitse bezetter en bij de collaboratie lag. Dat werd duidelijk in de zomer van 1941. Van Immerseel behoorde zonder twijfel tot de eerste lichting vrijwilligers van het Vlaamsch Legioen, die op 6 augustus 1941 naar het opleidingscentrum van Debica vertrok. Hij werd immers genoemd in de brieven die Reimond Tollenaere op 23 en 25 augustus 1941 vanuit Debica aan Staf De Clercq stuurde. Volgens Tollenaere verzamelde *"de Vl. S.S. man van Immerseel"* er inlichtingen, die hij dan doorgaf aan de SS-leiding. De aanduiding 'Vlaamsche SS man' wijst er op dat Van Immerseel voor zijn toetreding tot het Vlaamsch Legioen actief was in de Algemeene SS-Vlaanderen (ASSV). Wellicht stapte hij samen met een aantal Dinaso's, die samenwerking met het VNV wat te lauw vonden, in één ruk door naar de rangen van de reeds einde 1940 opgerichte ASSV. Een grootse carrière heeft Van Immerseel aan het front niet opgebouwd. Hij zou er de graad van *Sturmmann*, nauwelijks hoger dan een gewoon soldaat, bereikt hebben. Het is wel duidelijk dat Van Immerseel de opleiding en een belangrijk deel van de inzet aan het front van het Vlaamsch Legioen meemaakte als *Kriegsberichter* (oorlogsverslaggever). Dat kan worden afgeleid uit de onderwerpen van een aantal tekeningen die hij maakte. Hij tekende onder meer Waffen SS'ers tijdens hun aanvallen op de Sovjetrussische stellingen, verwoeste dorpen en fabrieken en portretten van gevangen genomen vijandelijke soldaten. Voorts schetste hij portretten van zijn makkers en van Duitse officieren. Er bestaan ook foto's van hem, die hem tonen

Aan het Oostfront vervaardigde Van Immerseel een groot aantal tekeningen. Strijdtaferelen en portrettekeningen van zijn makkers of Russische landschappen waren voor hem dagelijkse kost, s.d. [ADVN, VTB330]

Ook Van Immerseel poseerde voor de lens van fotograaf Willy Kessels, s.d. [ADVN, VFB2318]

terwijl hij als tekenaar aan de slag is in het opleidingscentrum in Arys. In 1943 was Van Immerseel mogelijk reeds uit het Vlaamsch Legioen verdwenen. De tekenaar zou immers, naar verluidt, omwille van een diefstal uit het Legioen zijn gezet. Tony Van Dijck, Waffen SS'er en later leider van de Germaansche SS-Vlaanderen (GSSV), beweerde evenwel dat Van Immerseel in conflict kwam met de SS omdat hij niet akkoord was met de houding van deze beweging tegenover de christelijke godsdienst. Daar Van Immerseel nooit een geheim heeft gemaakt van zijn geloof, is dit laatste zeker niet onmogelijk. Hij bracht in elk geval enige tijd in een Duitse cel door, naar hijzelf later beweerde omdat hij anti-Duitsgezind was.

Na de oorlog

In oktober 1944 kon Van Immerseel vanuit het bezette gedeelte van Nederland met de fiets het bevrijde Roosendaal bereiken. Hij poogde immers aan de zuivering ('repressie') te ontkomen door vanuit Duitsland over Nederland en België naar Frankrijk te vluchten. Nog voor hij Spanje kon bereiken, arresteerde de Franse politie hem op 5 oktober 1945. Wellicht werd hij door een lotgenoot verklikt. Hij werd naar België teruggebracht, waar hij op dat ogenblik reeds bij verstek de doodstraf had gekregen. In mei 1947 werd dat vonnis door de krijgsraad van Antwerpen omgezet in levenslange hechtenis. Voor zijn betrokkenheid bij het 'maquis der incivieken', het milieu van vluchtelingen en onderduikers in Frankrijk, was hij in februari 1947 reeds tot 10 jaar hechtenis veroordeeld.

Van Immerseel kwam niettemin na enkele jaren vrij en hij slaagde er in de volgende decennia in, door een onuitputtelijke werkkracht en commercieel inzicht, zich op te werken tot een vooraanstaand graficus. Hierbij werd hij beslist geholpen door de lankmoedige, zelfs sympathiserende houding van de naoorlogse Vlaamse beweging tegenover de veroordeelde collaborateurs. Voorts hielp het dat hij thuis was in het katholieke middenveld. Zo illustreerde hij tussen 1945 en 1952, toen hij dus nog gevangen zat, maar liefst vijfhonderd boeken. Hij ontwierp en vervaardigde met succes glasramen, waarbij hij onderwerpen uit de Vlaamse folklore en geschiedenis, zoals Tijl Uilenspiegel, Reinaert de vos, Pallieter, Lange Wapper en het Ros Beiaard, maar ook portretten van vooraanstaande Vlamingen gebruikte. Voorts werd hij een befaamd stoetenbouwer, met onder meer de Kattenstoet in Ieper, de Geitenstoet in Wilrijk en de Brooikensstoet in Reet op zijn palmares. In totaal verzorgde hij zeker 26 folkloristische stoeten. Zijn werk als graficus en glazenier kon worden bewonderd in 175 tentoonstellingen. In 1976 ontving hij de erepenning van

de Nederlandse Cultuur. Van Immerseel overleed op 5 mei 1978 in Wilrijk. Hij werd er begraven op het kerkhof Steytelinck. Op zijn grafsteen prijken een berkenkruis, symbool van de Vlaamse Oostfrontstrijders, en de tekst *"Kunstenaar voor zijn volk"*.

Archief Frans Van Immerseel

Het ADVN bewaart een gedeelte van het archief van Frans Van Immerseel (ADVN AC775). Het kwam in drie overdrachten (2007, 2008 en 2015) in onze instelling terecht. Het bevat archivalia, audiovisuele stukken, boeken, brochures, periodieken en necrologia over de periode 1930-2012. Daarbij zijn heel wat persoonlijke documenten, zoals correspondentie met zijn vrouw Gaby Adriaensen (1905-2001) en zijn dochter Lieve tijdens de jaren 1930 tot 1950. Daarnaast zijn er documenten betreffende de vergoeding voor oorlogsschade en een dagboek. Het ADVN bewaart ook financiële stukken van de uitgeverij Het Rad, een bedrijfje dat einde jaren 1930 werd opgericht op naam van Adriaensen, om onder meer publicaties van (of met illustraties van) Van Immerseel op de markt te brengen. In ruim veertig boeken, brochures en tijdschriften zijn illustraties van de hand van Van Immerseel te vinden, naast programma's en andere stukken van de diverse stoeten en evenementen waarin hij de hand had. Voorts bevat het archief meer dan duizend foto's en fotonegatieven uit de privésfeer en over de Tweede Wereldoorlog. Daarbij komen nog tientallen originele tekeningen, schetsen en studies, naast prenten en prentbriefkaarten. Ten slotte zijn er nog stukken betreffende de stamboom van de familie Van Immerseel en documenten en krantenknipsels over de kunstenaar. Het archief is deels raadpleegbaar; er zijn overdrachtslijsten beschikbaar. **[FS]**

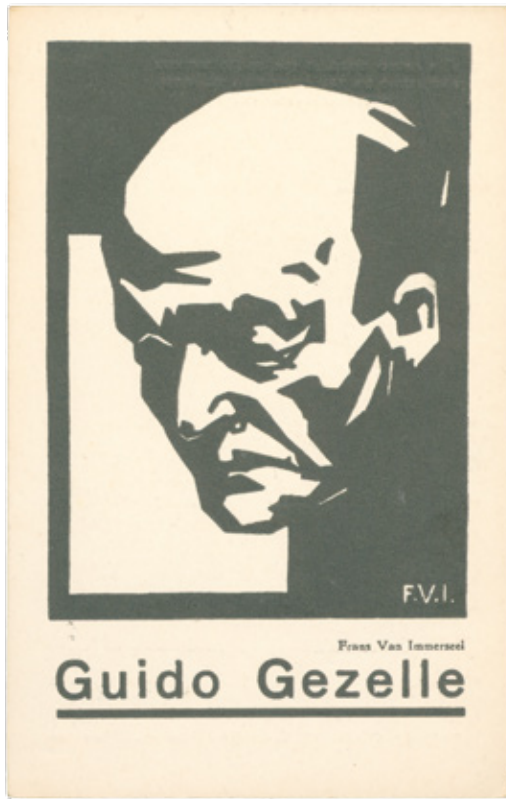

Een portrettekening van Guido Gezelle die behoort tot Van Immerseels vooroorlogse reeks *Vlaamsche Koppen*, s.d. [ADVN, VPR1712]

Tijdens, maar vooral na zijn internering, legde Van Immerseel zich toe op het illustreren van spreuken. De tekeningen werden ingekleurd en in massa gereproduceerd. [ADVN, VPR1713]

Bronnen bij deze bijdrage: B. Van Causenbroeck, *Immerseel, Frans van*, in: *Nieuwe Encyclopedie van de Vlaamse Beweging (NEVB)*, Tielt, 1998, pp. 1519-1520; H. Mortier (sam.), *Frans van Immerseel. Karikaturist, houtsnijder, glazenier, stoetenbouwer*, Tielt-Brussel, 1976, pp. 7-9; F. Seberechts, De Oostfronttekeningen van Frans Van Immerseel, in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 69, 2010, nr. 1, pp. 33-50; F. Seberechts, Frans Van Immerseel en de kunst van het collaboreren (1940-1943), in: *Wetenschappelijke tijdingen*, jg. 69, 2010, nr. 3, pp. 235-245.

DIALOOG IN HET ADVN

"Uw oorlog. Maar wij hebben hem geërfd!"

Het ADVN nodigt u op vrijdag 19 mei uit voor een voordracht van de jonge letterkundige en historica Babette Weyns. Zij behaalde in september 2016 een master in de Geschiedenis. In haar scriptie, waarvoor ze een grote onderscheiding kreeg, behandelt zij getuigenissen uit Vlaamse romans van kinderen waarvan de (groot-)ouders tijdens de Tweede Wereldoorlog met collaboratie te maken hadden.

De geschiedenis van het Vlaamse collaboratieverleden tijdens de Tweede Wereldoorlog is vandaag ruim gedocumenteerd: mythes zijn doorprikt en nuance is de nieuwe maatstaf om naar dat verleden te kijken. Toch leverde de lange overheersing van een vertekend beeld, voornamelijk met betrekking tot de naoorlogse repressie, een aantal iconische beelden op in het collectieve geheugen, die hier en daar nog de kop op durven te steken. Door de relatief late wetenschappelijke doorbraak in het polemische debat over de Tweede Wereldoorlog in België, loopt ons land achter als het aankomt op nieuwe invalshoeken om het onderwerp te benaderen. In onze buurlanden bestaat al enige tijd aandacht voor een belangrijke groep in de samenleving die vaak tot op vandaag de gevolgen van dat verleden draagt: de nakomelingen. Niet alleen vanuit historische hoek, maar ook vanuit de literatuurwetenschappen bestaat er een traditie aan onderzoek, dat nagaat hoe daders en slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog hun herinneringen doorgeven aan latere generaties. Concepten als trauma- en schuldoverdracht zijn daarin heel populair. Geïnspireerd door het lopende historisch onderzoek van Koen Aerts (UGent), verkent ook het werk van Babette Weyns dat terrein voor Vlaanderen. Aan de hand van autobiografisch geïnspireerde Vlaamse romans trekt ze daarbij resoluut de kaart van de interdisciplinariteit. Hoe gaan de protagonist-nakomelingen in de romans om met het verleden van hun ouders, welke effecten ondervinden ze ervan en vooral: dragen zij een overgedragen schuld met zich mee? Literatuur biedt immers een unieke blik op de werkelijkheid, en laat zelfs toe datgene bloot te leggen, wat men zelf niet wist. Het geeft met andere woorden ook een inkijk in het onderbewuste van zowel de samenleving als de personages uit het werk. Daarom leveren deze herinneringsproducten inzichten in de relatie tussen een kind en zijn/haar (groot)ouder, die geen afbreuk doen aan de complexe realiteit van zowel collaboratie als ouderschap, maar een waardevol interpretatiekader vormen voor verder historisch onderzoek. **[BW]**

Koenraad Tinel, uit de reeks '*Scheisseimer*', gepubliceerd in het gelijknamige boek bij Uitgeverij Lannoo, Tielt, 2009.

Vrijdag 19 mei 2017, 14u30
ADVN, deelname is gratis
Meer informatie en inschrijven langs:
publiekswerking@advn.be
of 03-225 18 37
Datum onder voorbehoud,
zie www.advn.be

VAN TAEL NAAR TAAL
Zorgen voor ons Nederlands

De zorg voor het Nederlands is in Vlaanderen verbonden met de manier waarop wij de geschreven en de gesproken taal hanteren. Taalzorg bestaat al zovele jaren en maakt ook vandaag in Vlaanderen eens te meer deel uit van de debatten rond 'verkavelingsvlaams' of het Nederlands als onderwijstaal. In deze bijdrage stippen we enkele markante initiatieven aan die de taalgroei kenschetsen sinds het ontstaan van België.

Deze menukaart ter gelegenheid van de promotie tot doctor van Arnoldus Smits in 1950 symboliseert de scheiding van de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden in 1830. [ADVN, VGBB33]

Taalminnaars

In de vroege negentiende eeuw zetten flamingantische taalminnaars en letterkundigen de eerste stappen naar een Nederlandse standaardtaal. Allen waren het er grotendeels mee eens dat de verscheidene dialecten dienden gestroomlijnd en dat de positie van het Nederlands ten opzichte van het Frans moest worden verbeterd. Voor het gebruik van een standaardtaal keek men naar Noord-Nederland. Maar de keuze was allerminst evident. De Belgische Revolutie en de afsplitsing van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden zorgden bij sommigen voor een anti-Nederlandse reflex. Daarenboven waren nogal wat Vlaamsgezinde taalexperten gehecht aan het Zuid-Nederlandse idioom. Sommigen meenden dan weer dat het Belgisch-Nederlands onvoldoende ontwikkeld was. Het Nederlands van na 1830 was een deels uit het Frans vertaalde taal en vele dichters en schrijvers hanteerden het Nederlands niet altijd even correct. De pro's en contra's zouden decennia lang doorschemeren in de polemieken tussen de Vlaamse particularisten die hun taal genegen waren en de integrationisten die een standaardtaalnorm uit Nederland wilden opleggen.

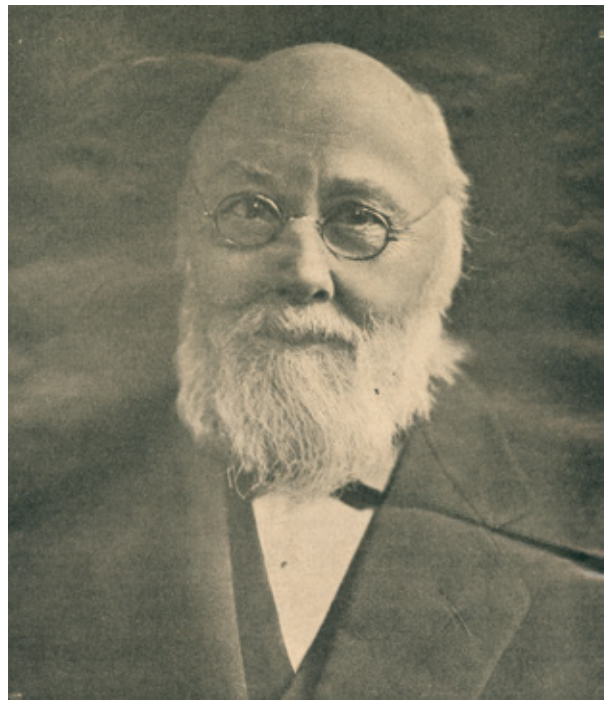

Jan te Winkel, s.d. [ADVN, VPB484/8]

Spellingsoorlog

In Nederland dateerde de eerste officiële regeling voor de spelling van 1804. De situatie in de Zuidelijke Nederlanden daarentegen was chaotisch en werd door vele Vlaamsgezinden als een handicap voor taaleenheid gezien. De eerste stap in Vlaanderen naar een nieuw spellingsysteem kwam er onder leiding van Jan Frans Willems die een methode voorstelde die heel dicht aanleunde

bij de gebruikte spelling in Nederland. De zogenaamde 'Willemsspelling' werd officieel van kracht in 1844. Twintig jaar later zou de spellingseenheid helemaal bereikt worden door de toepassing van de spelling van de Noord-Nederlanders Matthias de Vries en Jan te Winkel. Het spellingstraject was hiermee niet ten einde, wel integendeel. Het Nederlands kende kort na de Tweede Wereldoorlog en in 1995 nog twee belangrijke spellingshervormingen.

Nederlandsche Taal- en Letterkundige Congressen

De debatten over de ontplooiing van de Nederlandse taal- en letterkunde in Vlaanderen en Nederland werden vanaf 1849 gevoerd in de tweejaarlijkse Nederlands-Vlaamse Congressen. In Vlaanderen werden deze congressen gedirigeerd door de Vlaamse voorstanders van de Noord-Nederlandse taal, toen onder leiding van Ferdinand Snellaert. Zij trokken een groot aantal deelnemers uit het noorden aan en hoopten op die manier dat de taaleenheid een gunstige invloed zou hebben op de ontwikkeling van de Vlaamse beweging. Maar de Vlaamse organisatoren slaagden slechts deels in hun plan.

KANTL

In Vlaanderen ijverde men lang voor de oprichting van een wetenschappelijke academie. Voorstanders waren onder meer Jan Baptist David, Willems en Snellaert. Zij wilden dat de academie in de eerste plaats de Nederlandse taal- en letterkunde zou beschermen. Verder moest ze een belangrijke rol vervullen bij het streven naar de eenvormigheid in de Nederlandse spelling en spraakkunst en bij de opmaak van woordenboeken voor onderwijs, maar ook bij het afdwingen van maatregelen ten voordele van het Nederlands in de administratie, het gerecht en het onderwijs. In deze sfeer werd in 1886 de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal-

XXVIIIE NEDERLANDSCH TAAL- EN LETTERKUNDIG CONGRES
1904
BEWIJS No 428 VAN LIDMAATSCHAP
voor Dr W. Kiewiet de Jonge
Dordrecht.
HET UITVOEREND COMITÉ:
J. TE WINKEL Voorzitter
J.C. VAN SLEE Secretaris
DEVENTER

In 1904 bracht de Noord-Nederlandse literatuurhistoricus Jan te Winkel in zijn openingsrede van het 28ste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres in Deventer het ondermaatse meisjesonderwijs in Vlaanderen ter sprake. [ADVN, VGBA530/1]

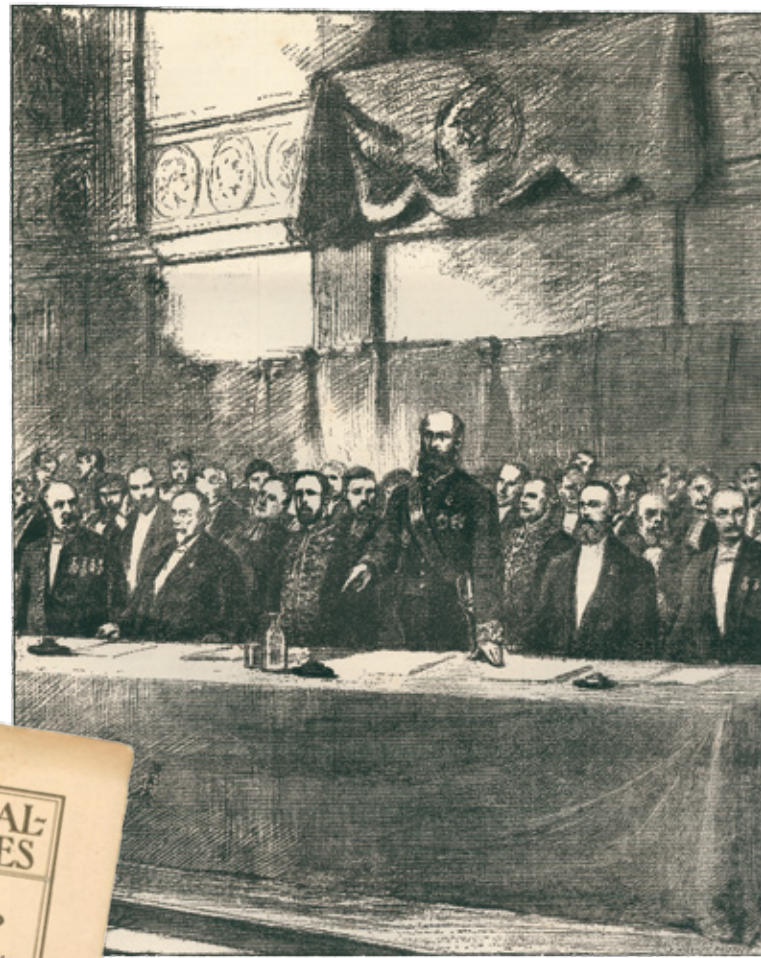

De openingszitting van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde werd bijgewoond door koning Leopold II. August Snieders werd benoemd tot voorzitter. Tekening uit *Le globe illustré*, 15 februari 1891. [ADVN, VPB27]

en Letterkunde (KANTL) gesticht. Zij diende de emancipatie van de Nederlandse taal en van het Vlaamse geestesleven te bewaken. KANTL verleende steun aan de politieke acties voor taalwetten en besteedde aandacht aan de Vlaamse taalstrijd.

Taalwetten en de Nederlandse Taalunie

Omdat het Nederlands zo goed als geen enkele maatschappelijke rol speelde in het jonge België, duurde het meerdere generaties vooraleer de gehele vernederlandsing doordrong in de politiek, de administratie, het gerecht en het onderwijs. Het proces van de taalwetgeving ging in België met kleine stapjes voorwaarts. Zo was het wachten tot in 1873 wanneer de eerste taalwet werd goedgekeurd die de taalkwestie regelde in strafzaken. Daarop volgden de tweede (1878) en de derde (1883) taalwet die het Nederlands in bestuurszaken en onderwijs verplicht introduceerde. Pas in 1898 erkende de Gelijkheidswet het Nederlands naast het Frans als staatstaal en illustreerde dit de toenemende rol van het Nederlands als rechts- en bestuurstaal. Bijgevolg werden verscheidene overheidscommissies opgericht, die belast werden met de vertaling van Belgische wetteksten, met het stimuleren van een eenvormige terminologie en met het verstrekken van taaladviezen. In 1970 mondden de taken van de commissies uit in de oprichting van een Raad voor Taaladvies. Deze raad bestond uit taalkundigen en -practici die deskundig advies verleenden aan particulieren. Enkele jaren later werd de raad vervangen door de Nederlandse Taalunie. Het betrof hier een officieel akkoord tussen de Belgische en de Nederlandse regering waardoor de officiële taalzorg en –adviesfuncties naar deze unie werden overgeheveld. Voor de eerste keer was er sprake van een taaladviespolitiek.

Vanaf 1951 groepeerden middelbare scholieren zich in ABN-kernen. De kernen namen de verdediging van de beschaafde schrijf- en spreektaal op. Zij voerden promotie in de klas en op de speelplaats met folders, manifestaties, spandoeken en allerlei gadgets. [ADVN, VAFA2369]

UITGAVEN VAN HET WILLEMS-FONDS.
N° 36.

BEKNOPTE UITSPRAEKLEER
DER
NEDERDUITSCHE TAEL,
DOOR
CH. L. TERNEST.

GENT,

1860.

De onderwijzer Karel Ternest ging ervan uit dat er al een algemene uitspraak bestond. In 1860 publiceerde hij zijn *Beknopte Uitspraekleer der Nederduitsche Tael* waarin hij pleitte om de uitspraak van het Noorden ook in Vlaanderen te introduceren. [ADVN, VWL510.36]

Onze uitspraak

Tot vandaag keert geregeld de discussie weer over de behoefte aan een algemeen beschaafde uitspraak. Daarbij zou het onderwijs een belangrijke rol moeten spelen. Dat gebeurde in eerste instantie door de uitgave van handboeken. Het belangrijkste

negentiende-eeuwse Vlaamse boekje over uitspraak was de *Beknopte Uitspraekleer der Nederduitsche Tael* van de onderwijzer Karel Ternest (1860), gevolgd door het werk van Lodewijk Scharpé over *Nederlandsche Uitspraakleer* (1912), dat heel nauw aansloot bij de Noord-Nederlandse opvatting. Voor de eerste taalverenigingen die zich ontfermden over een beschaafde omgangstaal was het wachten tot aan het begin van de twintigste eeuw. Met de Vereeniging voor Beschaafde Nederlandsche Uitspraak (1913) en de Vereniging voor Beschaafde Omgangstaal (1932 en 1948) werd slechts één doel nagestreefd: een juist taalgebruik bevorderen. Een beter gekend initiatief, dat liep van 1951 tot 1982, waren de ABN-kernen. Deze vereniging was specifiek op scholieren gericht en stelde zich tot doel het Algemeen Beschaafd Nederlands te verspreiden. Enkele gekende ABN-pleiters en trekkers van ABN-kernen waren Wilfried Martens en Jaak Bouveroux. Midden jaren zestig kende de vereniging een piek dankzij de populariteit van het tijdschrift *Bouw*, de brede verspreiding van propagandamateriaal en de organisatie van druk bijgewoonde welsprekendheidstornooien, toneelwedstrijden en voordrachten.

Taaladvies

Vanaf de jaren zestig ging ook de mediawereld een rol spelen in de taalzorg. Zo verzorgden verscheidene Vlaamse kranten en tijdschriften een taalrubriek. De pionier was Jan Grauls, die vanaf 1958 in *De Standaard* een taalcolumn publiceerde. Andere promotoren van correct taalgebruik waren onder meer: J. Verhasselt, Marc Galle, Fons Fraeters, Willy Penninckx en Annie Van Avermaet. Galle was vooral bekend als taalraadsman van de BRT die de Vlamingen in zijn ochtendprogramma *Taalwenken. Voor wie haar soms geweld aandoet* attent maakte op hun taalonvolkomenheden. Ook het taalprogramma *Hier spreekt men Nederlands* van Joos Florquin, Van Avermaet en Fraeters, dat werd uitgezonden op de nationale televisie, kende veel bijval. **[SG]**

Bronnen bij deze bijdrage:
E. Witte & H. Van Velthoven, *Strijden om taal. De Belgische taalkwestie in historisch perspectief*, Kapellen, 2010; J.W. De Vries, R. Willemyns & P. Burger, *Het Verhaal van een taal. Negen eeuwen Nederlands*, Amsterdam, 1994; R. Willemyns & R. Haeseryn, *Taal*, in: *NEVB*, Tielt 1998, dl. 3, pp. 2931-2946.

Marc Galle werd bekend als taalraadsman van de BRT. Tussen 1965 en 1977 verzorgde hij elke ochtend op de radio de dagelijkse taalrubriek *Taalwenken. Voor wie haar soms geweld aandoet*. Hij werd hiermee een van de eerste bekende mediafiguren. Tijdens dezelfde periode zetelde hij ook in de Vaste Commissie voor Taaltoezicht en in de Raad voor Taaladvies. [ADVN, VGR76]

Wil jij ook weten waarom jij vandaag de taal spreekt die jij spreekt? Kom naar de Erfgoeddag in het ADVN en ontdek hoeveel zorg er vroeger maar ook vandaag aan het Nederlands wordt besteed.

Zondag 23 april 2017, 10-18u.

EEN SOLDATENBRIEF

"'k kan niet meer schreien van groots droefheid"

Tijdens de Eerste Wereldoorlog, die verbijsterende proporties aannam in duur en in aantallen, werd aan het front aanzienlijk veel gecorrespondeerd, gedicht en geschreven. Voor schrijvers en dichters was de oorlog – cynisch genoeg – een bron van inspiratie, voor soldaten een constante leidraad in hun dagelijkse oorlogscorrespondentie. Hoe dan ook, geschreven woorden in de vorm van brieven, kattebelletjes of gedichten vertolken gedachten en geven ons inzicht in de gevoelens, de drijfveren, de verwachtingen of de teleurstellingen van weleer.

Zo ook deze unieke brief die in december 1917 werd geschreven door een ontredderde frontsoldaat. Op drie velletjes papier liet de jonge man zijn ouders en zussen weten dat zijn beste vriend Renaat De Rudder was gesneuveld. In een hoogdravende Vlaamsvoelende taal probeerde de soldaat niet alleen zijn verdriet maar ook het politieke onrecht ten aanzien van de Vlaamse soldaten te verwoorden. Zijn verhaal was één grote ode aan zijn kameraad die stierf voor *"God en Vlaanderen (…) en ons Volk"*. Vol ontzag voor De Rudder, die lid was van de ondergrondse Frontbeweging en die nu als een soort van martelaar werd gezien, schreef hij: *"...dat hij gestorven is voor dezen die hem vervolgden, hem en ons, en onze heilige zaak. Onze strijd wordt geheiligd door de dood van dezulken, en in ons werken zullen we denken aan hem, die ons 't voorbeeld gaf."*

Renaat De Rudder, s.d. [ADVN, VFAY716]

Renaat De Rudder (1897-1917) meldde zich op 17-jarige leeftijd aan als oorlogsvrijwilliger. De jonge man, die een roeping had tot priester, trok zich aan het front vrijwel meteen het lot van de Vlaamse soldaten aan.

Hij werkte mee aan de oprichting van een studiekring en stichtte het frontblaadje *De IJzerkerels*. In een volgende stap engageerde De Rudder zich in de Frontbeweging. Actief nam hij deel aan verboden propagandatochten en werd hiervoor gearresteerd en gevangengezet. Na zijn vrijlating werd De Rudder met anderen van zijn compagnie, onmiddellijk naar de frontlinie gezonden. Samen met enkele andere vrijwilligers gaf hij zich op voor een verkenningstocht. De groep die patrouilleerde in het niemandsland werd onverwachts beschoten. De Rudder werd getroffen door een kogel van het Belgische leger en zwaargewond weggevoerd naar een hospitaal in Hoogstade waar hij overleed.

De dood van De Rudder werd na de oorlog fel geromantiseerd. Door zijn mysterieus overlijden groeide hij uit tot een mythisch symbool voor de Vlaams-nationalisten. Zijn leven, zijn Vlaamse idealen, zijn opoffering en *"zijn schoone dood"* maakten van hem een IJzerheld. Als één van de tien IJzersymbolen werd in 1931 van De Rudder een negen meter hoog standbeeld als hoekpijler van de eerste IJzertoren onthuld. Het jaar erop werden zijn stoffelijke resten opgegraven en bijgezet in de crypte van de toren. Na de vernieling van de IJzertoren in 1946 werd het beeld van De Rudder ingewerkt in de Paxpoort. **[SG]**

Bronnen bij deze bijdrage: L. Duprez & R. Duprez, *Renaat De Rudder: een stillen getuigenis. Verzamelde geschriften, getuigenissen en foto's*, s.l., 1979.

Pagina hiernaast: De brief getuigt van een groeiend identiteitsbesef onder de Vlaamse soldaten en de doorslaggevende betekenis van het IJzerfront voor de Vlaamse emancipatie. [ADVN, D887(1)]

Alles Voor Vlaanderen!
Vlaanderen Voor Kristus!

Aan Vadertje en Moedertje en liefste Zusjes.

In 't stille kerkje van 't vreemde dorpje, dat ligt bachten d
vreeslyn, heb ik er nu myn handen gevouwd en er myn ho
gebogen. Ik heb er stille gewoond en God gesmeekt dat Hy
helpe dit groote lyden nog dragen.
Dezen middag is 't droeve nieuws gekomen, dat ik niet
geloven kon, en dat ik U niet schryven durve: O, dat e
dat, dat nog komen moest en 't grootste lyden werden
en dat hy, die Ge uw kind noemdet en myn broeder wa
nu heengaan moest naar 't betere leven by Kristus. Zie,
Moedertje, ik kan niet meer schreien van groote droefheid nu
nu dat grootsche offer is gebracht voor God en Vlaanderen
Hem, die Ge vandaag wachtende waart, is niet gekom
en zal er nooit meer komen in uw huisje, by U en uwe
kinderen. Dat is 't droeve: Kenaat De Rudder is gesneuvel
vóór Merchem in den nacht van 17 tot 18 December.
Hy was op verkenning tusschen de Duitsche lynen en de
onze. Belgische krygers, op voorpost, en die niet verwits
tigd waren, meenden een Duitsche patrouille voor zich
te hebben en openden het vuur. Een kogel in de bil sneed
den slagader over en in 't hospitaal van Hoogst

HET VERHAAL VAN DE EMANCIPATIE VAN VLAANDEREN EN DE VLAMINGEN

Net als na de stichting van België heeft ons land in 2017 een liberale premier. Maar het federale België van vandaag lijkt in niets meer op de unitaire staat die in 1830 het licht zag. Waar België oorspronkelijk Franstalig moest zijn, is vandaag een Vlaams-nationalistische partij de grootste van het land. In *Onvoltooid Vlaanderen* schetst ADVN-onderzoeker Frank Seberechts de geschiedenis van de Vlaamse natievorming. Van Hendrik Conscience en Jan Frans Willems over Frans Van Cauwelaert en Hugo Schiltz tot Nelly Maes en Bart De Wever. Seberechts brengt het moeizame maar succesvolle verhaal van de Vlaamse beweging om de Nederlandstaligen hun rechtmatige plaats te geven in België, eerst als taalgroep, later als volk met een eigen deelstaat. Hij bundelt de inzichten uit recent wetenschappelijk onderzoek in een overzichtelijk en toegankelijk boek met ca. 150 illustraties en een uitgebreid chronologisch overzicht. **[RED]**

Een protestwandeling in Voeren georganiseerd door het Taal-Aktie-Komitee (TAK), s.d.[©Dann, ADVN, VV060]

Frank Seberechts, *Onvoltooid Vlaanderen. Van taalstrijd tot natievorming*
Uitgeverij Vrijdag, Antwerpen
ISBN 9789460015304, ill., €24,95

Boekvoorstelling *Onvoltooid Vlaanderen*, mmv het ADVN
woensdag 3 mei 2017, 19u30 - KU Leuven Campus Sint-Andries, Antwerpen
vooraf inschrijven: info@uitgeverijvrijdag.be

Programma
Verwelkoming door Dirk Rochtus (voorzitter ADVN)
Inleiding '*Onvoltooidheid is het lot van de natie*' door Vincent Scheltiens (Centrum voor Politieke Geschiedenis UA)
Voorstelling *Onvoltooid Vlaanderen* door Jan De Meulemeester in gesprek met auteur Frank Seberechts
Receptie

WT | TIJDSCHRIFT OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE VLAAMSE BEWEGING

Cyriel Buysse omstreeks de publicatie van zijn roman *'n Leeuw van Vlaanderen* (1900). [Letterenhuis, Antwerpen]

Inhoudsoverzicht van *WT* 2017/1

VOORWOORD
Bruno De Wever, *Het nieuwe franskiljonisme spreekt Engels*

BIJDRAGE
Kris Humbeeck,
Cyriel Buysses kritiek van de Vlaamse beweging of de politieke betekenis van de roman 'n Leeuw van Vlaanderen (1900)

FORUM
Bruno De Wever & Andreas Stynen,
Nationale onverschilligheid, een uitdaging voor nationalisme-onderzoek? Een internationale workshop en een gesprek met Miroslav Hroch

Machteld De Metsenaere, *Juryverslag Pil-van Gastelprijs voor geschiedenis 2016*

Antoon Vrints, *De Vlaamse Onderwijsraad zet de deur wagenwijd open voor de verengelsing van het hoger onderwijs*

NIEUWE UITGAVEN
Recensies & signalementen

U kunt zich **abonneren** op *WT* door overschrijving van het abonnementsgeld op rekeningnummer BE80733021529077 [BIC KREDBEBB].
Abonnementsgeld:
– binnenland: 30 euro
– buitenland: 40 euro
– steunabonnement: 36 euro
meer info langs: www.wt.be

SOLDATENGRAVEN, HELDENHULDE EN DE GROOTE OORLOG

De fototentoonstelling *Soldatengraven, heldenhulde en de Groote Oorlog* is gestart aan een rondreis doorheen Vlaanderen. Vanaf 25 maart tot 30 april kan u de foto's van beeldend kunstenaar Sam Vanoverschelde, achterkleinzoon van Joe English, gaan bekijken in de IJzertoren. De tentoonstelling is een uitloper van het gelijknamige boek en herdenkingsproject onder leiding van Frank Seberechts. Wil u graag meer weten over ontlening van de fototentoonstelling en de voorwaarden hieromtrent, neem dan contact op met het ADVN langs: publiekswerking@advn.be.
De publicatie *Onsterfelijk in uw steen. Soldatengraven, heldenhulde en de Groote Oorlog* (Uitgeverij Vrijdag) is o.m. verkrijgbaar bij het ADVN voor € 29,95. **[RED]**

PERISTYLE

Het ADVN richt voortaan zijn publicatieactiviteiten in onder de naam Peristyle, de publicaties door de internationale associatie NISE inbegrepen.
De productie en distributie zal door de instelling gebeuren, in samenwerking met een commerciële uitgeverij, waardoor tevens een breder publiek bereikt wordt.
Met de ADVN-uitgeverij Perspectief Uitgaven in het verleden, wil Peristyle alvast de opbouw van een waardevolle catalogus gemeen hebben.

Bijzondere aandacht wordt besteed aan met de ADVN-collectie verbonden heuristiek. Daarnaast wordt ruimte geboden aan de resultaten van toegepast onderzoek inzake het themaveld van de instelling.

De eerste publicatie door Peristyle is een initiatief vanuit de erfgoedgemeenschap van het ADVN (met name van VOS en Aan de IJzer): een wetenschappelijke bronnenuitgave van een corpus basisteksten die een belangrijke rol voor de Vlaamse beweging hebben gespeeld, de zogenaamde Open Frontbrieven.

Als eerstvolgende publicaties staan op het programma van Peristyle onder meer: een leeswijzer voor de historische studie van politieke grenzen, de mémoires van de internationaal befaamde Tsjechische theoreticus van het nationalisme Miroslav Hroch en een poging tot detectie van de bronnen voor de politieke vorming van een Vlaams nationaalsocialist op basis van diens bibliotheek. **[LB]**

DRIEKONINGENGESPREKKEN

Op maandag 30 januari 2017 organiseerde het ADVN in samenwerking met Frans-Jos Verdoodt de vijftiende editie van de jaarlijkse Driekoningengesprekken. De gesprekken vonden traditiegetrouw plaats in het mooie kader van het Gentse theater Tinnenpot. Even vertrouwd is de opzet van de avond: na een inleiding door Frans-Jos Verdoodt zetten twee sprekers hun visie over een centraal thema uiteen, waarna ze met elkaar en ten slotte met het publiek in gesprek gaan. Dit jaar brachten Herman Balthazar en Siegfried Bracke een vaak zeer persoonlijke invulling van het thema *De Vlaamse natie anno 2017. Waar ligt haar breedste pad: in de politiek, in het sociaaleconomische, in het sociaal-culturele?* naar voren.

Met meer dan 130 aanwezigen werd de 15de editie van de Driekoningengesprekken in ieder geval druk bijgewoond. **[TC]**

OPEN BRIEVEN VAN DE VLAAMSE FRONTBEWEGING TIJDENS DE EERSTE WERELDOORLOG

Op 11 juli 1917 gaf de Frontbeweging met de *Open brief aan den Koning der Belgen, Albert I* uiting aan het Vlaamse ongenoegen achter het IJzerfront. In latere brieven en documenten herformuleerden diverse auteurs in onbezet België vanuit hun eigen wereldbeelden de Vlaamse grieven, met een wisselend bereik. De brieven en documenten vormen een disparaat geheel, met de Vlaamse inslag als gemene deler. Nog tijdens de Eerste Wereldoorlog publiceerden de activisten met propagandadoeleinden in het bezette België al een compilatie. Doorheen de naoorlogse jaren verzorgde de Vlaamse beweging nog verscheidene heruitgaven. Honderd jaar na de eerste open brief achten de Vlaamse Vredesvereniging VOS, Aan de IJzer en het ADVN de tijd rijp voor een historiografisch verantwoorde heruitgave, waarin de totstandkoming van de teksten in haar context wordt geplaatst. **[RED]**

G. Leemans, R. Praet, L. Vandeweyer & F.-J. Verdoodt (red.), *"Alleen in u – o koning – geloven wij nog." Open brieven van de Vlaamse Frontbeweging tijdens de Eerste Wereldoorlog*, Antwerpen, Peristyle, 2017.

De publicatie wordt officieel gepresenteerd op zaterdag 29 april 2017 tijdens het symposium Open Frontbrieven in het Vlaams Parlement
Inschrijven voor 18 april langs info@vosnet.org of 03-213 35 85 met vermelding van ieders naam, voornaam en geboortedatum
(zonder deze info wordt u niet toegelaten in het Vlaams Parlement)

Programma
Welkomstwoord door Paul De Belder (voorzitter Aan de IJzer)
Historische context door Luc Vandeweyer
Het canon door Raf Praet
Het belang van bronnenuitgaven door Frans-Jos Verdoodt
De Open Frontbrieven anno 2017 door Vlaams minister-president Geert Bourgeois
Afsluitend woord door Ivo Coninx (voorzitter Vlaamse Vredesvereniging VOS)
Receptie

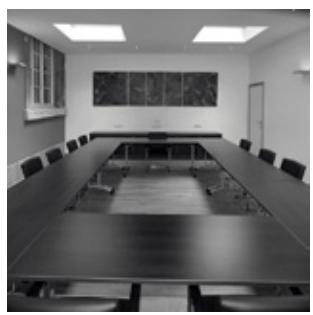

ADVN
ARCHIEF & ONDERZOEKSCENTRUM

Lange Leemstraat 26 2018 Antwerpen
[T] +32 [0]3-225 18 37
[E] info@advn.be
[W] www.advn.be